

Copyright © 1998, forfatterne og Scandinavian University Press/Universitetsforlaget
 Forside: Omslagsbilderna kommer detta år från den isländska handskriftssamlingen Grágás,
 (Árni Magnússon institut Reykjavík) i vilken ingår lagböcker från den gamla isländska
 republiken. Dessa lagböcker är antagligen skrivna under perioden 1250–1280.

Printed in Norway by Gjøvik Trykkeri A.s

ISSN 0105-1121

Utgitt med støtte fra Nordisk Publiseringnemnd for samfunnsvitenskapelige tidsskrifter

Årsabonnement for	I Norden	Utenfor Norden
21. årgang, 1998	NOK	US \$
Institusjoner og virksomheter	470	89
Privatpersoner	350	69
Studenter	210	49
Løssalg pr. stk.	165	29
Dobbeltnummer	275	45

Henvendelse til forfatterne kan skje gjennom redaksjonen. Henvendelse om abonnement, adresseendring m.v. skal skje til Scandinavian University Press, Kundeservice, Postboks 2959 Tøyen, N-0608 Oslo, Norge, tlf +47 22 57 53 00, telefax +47 22 57 53 53, e-post: subscription@scup.no.

Opplysninger om tidsskrifter og bøker fra Universitetsforlaget er tilgjengelig på vår hjemmeside på world wide web, URL-adresse <http://www.scup.no>

Retfærds grunnlag

Retfærd er et rettsvitenskapelig tidsskrift som utgis av en nordisk redaksjon. Tidsskriftet skal være et åpent forum for kritisk juss. Retfærd ønsker en debatt om retten fra en teoretisk og praktisk vinkel, og om forholdet mellom rett og samfunn.

Retfærd ser retten i sammenheng med politikk, økonomi, økologi og kultur. Retfærd vil bidra til å avdekke rettens undertrykkende egenskaper, og dessuten sette lyset på rettslige muligheter i arbeidet for bedring av utsatte gruppers livssituasjon.

Retfærd inneholder kritikk av konkrete reguleringer og rettslige fenomener, samt ideer og konstruktive bidrag til forståelsen, anvendelsen og utviklingen av retten. Retfærd legger vekt på at leserkretsen er nordisk. Tidsskriftet er orientert mot nasjonale, nordiske og internasjonale problemstillinger og diskusjoner.

Har vi nådd grensen for økonomisk globalisering?

GATT-avtalen (General Agreement on Tariffs and Trade) som nylig feiret sin 50-årsdag, utgjorde i nesten et halvt århundre kjer-
 nen i globaliseringen av verdensøkonomien. I 1994 skjedde det en stor omveltning av det internasjonale økonomiske system – forhandlingene om WTO-avtalen, som oppretter Verdens handelsorganisasjon, ble sluttført. Foreløpig kan vi bare se uklare konturer av hvor denne avtalen leder oss. I tillegg til handel med alle typer produkter, regulerer WTO-avtalen blant annet handel med tjenester, immaterielle rettigheter, investeringer og offentlige innkjøpsordninger.

To trekk ved WTO-avtalen skal trekkes frem her. Det ene er den sentrale posisjon jusen har fått under avtaleverket. Mange av de konflikter som landene tidligere måtte løse gjennom forhandlinger blir nå tatt hånd om av jurister. Juristene har fått en nøkkelposisjon i forhold til den videre utvikling av regelverket. Til tross for dette er det svært få jurister i de nordiske land som har kjenskap til eller befattning med avtalen.

Det andre trekket ved WTO-avtalen er den dynamikk som er bygget inn i avtalen. Det som har vært sagt om integrasjonsprosessen i Europa synes å passe til den holdningen som inntas i forhold til WTO-avtalen; den er som en syklist, man må sørge for en viss bevegelse i retning av ytterligere handelsliberalisering, ellers vil man begynne å vakle og til slutt gå overende. Er det riktig å opphøye liberaliserings- og globaliseringsprosesser til prosesser som har en egenverdi? Er ikke verdien av slike prosesser avhengig av i hvilken grad de bidrar positivt til samfunnsmessige og miljømessige verdier?

De viktigste fordelene ved økonomisk globalisering hevdes å være økt økonomisk effektivitet i form av bedre ressursutnyttelse, samt økt samarbeide mellom land, noe som igjen kan hindre krig og ufred. I hvilken grad disse positive effekter faktisk realiseres som en følge av den sterke økonomiske globalisering vi nå opplever, ser ut til å være et åpent spørsmål. Det er betegnende at når man i festtaler skal vise hvor vellykket avtalene om handelsliberalisering har vært, viser man til den prosentvise vekst i handel med varer og tjenester er betydelig større enn den samlede prosentvise vekst i brutto nasjonalprodukt.

En viktig side ved økonomisk globalisering er at den begrenser statenes formelle og reelle frihet til å bruke ulike typer virkemidler til å forfølge politiske mål. Formelt sett står ikke et land fritt til å nekte import av produkter som man mener har vært produsert på en etisk eller miljømessig uforsvarlig måte. Reelt sett fører økonomisk globalisering til økt konkurranse mellom produsenter, noe som igjen fører til at land får problemer med å innføre virkemidler som oppleves som byrdefulle for innenlandske produsenter.

En annen viktig side ved økonomisk globalisering er at den gir mulighet for ansvarspulverisering. Politiske myndigheter kan påberope seg internasjonale rammebetingelser som unnskyldning for passivitet, eller at man vil arbeide for nødvendige tiltak i internasjonale fora i stedet for å gjøre noe nasjonalt. Videre blir det stadig mer komplisert for forbrukere å ha noen formening om sosiale og miljømessige konsekvenser av egen økonomisk aktivitet i form av forbruk eller investeringer. Slik ansvars-

pulverisering fører lett til likegyldighet.

Siste skudd på stammen i den økonomiske globalisering er Den multilaterale avtalen om investeringer. Denne avtalen er under forhandling i OECD, og skulle etter planen ha vært ferdigstilt for ett år siden. Avtalen vil i hovedsak ta sikte på å beskytte investorer mot inngrep fra det offentlige. Avtalen vil, dersom den blir ferdigforhandlet, få store konsekvenser for staters muligheter til å regulere internasjonale investeringer.

Investeringsavtaler har tradisjonelt vært inngått bilateralt mellom industrialiserte land og utviklingsland for å sikre interessene til de førstnevnte investorer. I OECD har man forestilt seg at man kan bygge på de prinsipper som har vært utviklet i slike bilaterale avtaler ved utviklingen av en multilateral avtale mellom OECD-land. Etter at OECD-landene har forhandlet seg ferdig, vil det være åpent for andre land å søke om å få slutte seg til avtalen.

Et viktig problem i forbindelse med denne avtalen, og forsåvidt også i forbindelse med det globale handelsregelverket, er at disse avtalene i stor grad får utvikle seg uten at man tar særlig hensyn til avtalenes effekter for andre politikkområder. Handelsekspertene forhandler handelsavtaler, og finanseksperter forhandler investeringsavtaler. Dersom andre kommer med innvendinger som kan forstyrre forhandlingsprosessen, blir de fort betraktet som hår i suppa og behandlet deretter. Men tiden synes å være i ferd med å løpe fra dem som argumenterer med at «dette er en handelsavtale som skal regulere handelsproblemer, andre problemer får man ta seg av i andre avtaler».

Mye tyder på at man har gapt for høyt i forbindelse med Den multilaterale avtalen om investeringer. Avtalen, som inntil nylig fikk utvikle seg utenfor offentlighetens søkelys, har nå pådratt seg betydelig oppmerksomhet.

Det er ikke bare positive ting som kommer frem i media. Selv en avis som Financial Times ser i en lederartikkel ut til å ha sansen for dem som karakteriserer avtaleforhandlingene som «an exercise in neo-imperialism».

Avtalen har også begynt å miste støtten fra betydningsfulle arbeidsgiverorganisasjoner. En avtale forhandlet mellom industrialiserte land, og som følgelig må ta hensyn til en del andre interesser enn investorenes interesser, vil neppe være særlig attraktiv som erstatning for bilaterale avtaler mellom industrialiserte land og utviklingsland; avtaler som i stor grad er diktret av industrilandenes interesser.

Det som er i ferd med å skje med Den multilaterale avtalen om investeringer aktualiserer spørsmålet om man er i ferd med å nå grensen for akseptabel økonomisk globalisering, eller tar man seg bare en liten pust i bakken? Har man kommet til et punkt der det kan være på sin plass å snakke om «subsidiaritet» (et mye omtalt, men raskt glemt prinsipp)? Mye tyder på at viktige grupper i opinionen synes å ha fått nok av ensidig økonomisk globalisering. Mobiliseringen mot Den multilaterale avtalen om investeringer har vært langt større enn ventet, og WTO har etterhvert blitt tvunget til å diskutere arbeidsstandarder og miljøspørsmål.

Et interessant tema for fremtiden er hvordan det vil virke når juristene gis økt makt innenfor regimene som fremmer økonomisk globalisering. Vil juristene ha mot til å finne fornuftige løsninger på interessekonflikter som så langt har blitt skjøvet under teppet, eller vil de innta rollen som tekniske eksperter uten ansvar for de bredere økonomiske, sosiale og miljømessige konsekvenser av egen virksomhet?

Den norske redaksjonen håper med dette å ha sådd spiren til en rettspolitisk debatt omkring ulike sider ved økonomisk globalisering.

The Identity Crisis of a “Stepchild” Reflections on the Paradigmatic Deficiencies of Sociology of Law

REZA BANAKAR

This paper explores the causes of the lack of common basic assumptions between different orientations constituting the field of sociology of law. It argues that sociology of law lacks theoretical coherence and therefore is unable to produce fundamental paradigms. The solution to the paradigmatic problems of sociology of law is then sought outside the traditional frameworks of law and sociology.

Introduction

Most sociologists of law are conscious of the fact that the inter-disciplinary exchanges between their field of study and its two parent disciplines leave much to be desired.¹ Sociologists – if they read socio-legal work – complain because it does not live up to their theoretical and methodological sophistication and epistemological purity. Those few academic lawyers who might read sociological analysis of law raise their eyebrows in amazement (if not in disapproval and disdain) and wonder what it has to do with the law they know. Thus, it is not surprising if some socio-legal scholars view their undertaking with “self-doubt” and “anguish” and describe their academic functions in terms of “role confusion”.²

There are few themes with the potential to

unify the mosaic of sociologically inspired studies of law and legal order. Besides a few vaguely formulated general assumptions such as ‘the law cannot be adequately studied in a societal vacuum’, or ‘the law is a form of social control’, we find few ideas which are shared by those who conduct sociological studies of law. The studies of law in its social context are therefore characterised by a myriad of ‘sectarian’ alternative approaches, each motivated by its own specific scientific goal and political interest. This diversity of perspectives on law and legal order is a source of inspiration and confusion. On the one hand, sociology of law is a dynamic field of inquiry offering almost unlimited research opportunities. On the other, it is a highly fragmented field of study developing in a disorderly and what appears to be a non-cumulative fashion.³ This lack of

1 The title of this paper must be placed in the context of Talcott Parsons’ remark that sociology of law is something of “an intellectual stepchild for social scientists” (quoted in Tomasic 1987, pp. 8-9).

2 Cf. Tamanaha 1997.

3 I refrain here from defining sociology of law as a discipline and use it as a synonym for the ‘sociological movement in law’, ‘sociological jurisprudence’, ‘legal sociology’ and ‘socio-legal studies’ and so on to indicate the general approach to the study of law in its social context. The epistemological differences between these approaches will however be successively investigated. This *methodological* strategy is motivated by the underlying aspiration of this paper, which is *not* to contribute to further fragmentation of the field, but to investigate the possibility of creating a common ground upon which a general →